

**ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ ԼԻԼԻԹ ԺՈՐԱՅԻ

**ՀՀ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ
ԵՎ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում»
մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի
հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ-2015

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտում:

Գիտական ղեկավար՝ տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդուարդ Սերգեյի Ղազարյան

Պաշտոնական.
ընդդիմախոսներ՝ տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Աշոտ Խաչատուրի Մարկոսյան

տնտեսագիտության թեկնածու
Արսեն Վրույրի Հովասափյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական
կառավարման ակադեմիա

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2015թ. դեկտեմբերի 11-ին
ժամը 15:00 Երևանի պետական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՅ-ի
տնտեսագիտության թիվ 015 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցե՝ 0009, ք. Երևան, Խ. Աբովյան 52:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի
գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2015թ. նոյեմբերի 10-ին:

015 մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար,
տեխ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Ա.Յ. Առաքելյան

Ատենախոսության ընդհանուր բնութագիրը

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Տնտեսության կառավարման գործում կենտրոնական դերակատարում ունի գործադիր իշխանությունը, որի առանձին օղակների գործունեության արդյունքներով է պայմանավորված այդ համակարգի արդյունավետությունը: Ընդ որում, կախված երկրի առջև ծառայած սոցիալ-տնտեսական խնդիրների բնույթից, դրանց բարդության աստիճանից և լուծման հնարավորություններից, գործադիր իշխանության գործունեությունն ունի կատարելագործման և բարելավման անհրաժեշտություն: Այս տեսանկյունից հրատապ է դառնում գործադիր իշխանության գործունեության արդյունավետության բարձրացման և կառավարման կատարելագործման ուղիների բացահայտումը, ինչպես նաև էլեկտրոնային կառավարության ներդրման հիմնախնդիրների լուծումը:

Անցած ժամանակահատվածում Հայաստանի երրորդ հանրապետության կայացմանը զուգընթաց ձևավորվել է գործադիր իշխանության գործունեության որոշակի կարգ, պետական կառավարման մարմինների որոշակի համակարգ՝ իրեն բնորոշ լիազորություններով և պարտականություններով, կառավարման գործառույթներով և մեթոդներով, որն ուսումնասիրության և նորովի իմաստավորման կարիք ունի: Ըստ որում, գործադիր իշխանության գործունեության որակն անմիջականորեն առնչվում է երկրում ձևավորված պետական կառավարման տեսակին՝ նախագահական, պառլամենտական, թե խառը: Այսինքն, ընտրված թեման համահունչ է ՀՀ-ում իրականացվող սահմանադրական բարեփոխումների գործընթացին:

Տնտեսության կառավարման հիմնախնդիրների և դրանց լուծման ուղիների մշակման գործում կարևորվում են կառավարման ճյուղային և ֆունկցիոնալ գործառույթների զուգակցման և դրանց միջև լավագույն հարաբերակցության սահմանումը: Հայաստանի երրորդ Հանրապետության պայմաններում, երբ երկիրը համայնավարական կառավարումից անցում է կատարում ազատ շուկայական միջավայրի, ավելի քան նշանակալի է դառնում վերը նշված գործառույթների, հատկապես, կառավարման պրակտիկայում, կիրառման կարևորությունը:

Գործադիր իշխանության մարմինների կազմավորման եղանակը նույնպես զգալի ազդեցություն է թողնում այդ մարմինների գործունեության արդյունքների վրա: Այս առումով անխուսափելի է դառնում գործադիր իշխանության մարմինների ձևավորման միջազգային փորձի, ինչպես նաև տարբեր երկրների կառավարությունների ձևավորման տեսակների՝ միակուսակցական, կոալիցիոն, անկուսակցական, ժամանակավոր և այլն, հասարակության և կառավարման մյուս մարմինների հանդեպ

դրանց լիազորությունների և պատասխանատվության հիմնահարցերի ուսումնասիրությունը:

Աշխարհի բոլոր երկրներում նախարարությունները և գերատեսչությունները գործադիր իշխանության համակարգում զբաղեցնում են կենտրոնական և կարևոր տեղ, քանի որ կառավարման մասնագիտացված մարմիններ են: Բազմաթիվ երկրներում հանրային կառավարման հիմքում ընկած է նախարարական համակարգը, որը կառուցվում է, որպես կանոն, ճյուղային և ծրագրանպատակային սկզբունքներով, որպեսզի ընդգրկի պետական կառավարման կարևորագույն ոլորտները և հասարակական զարգացման հիմնական ուղղությունները: Այսինքն, սոցիալ-տնտեսական զարգացման յուրաքանչյուր փուլին բնորոշ են նախարարությունների և գերատեսչությունների որոշակի գործառույթներ, դրանց կազմավորման սկզբունքներ:

Ժամանակակից աշխարհի բնութագրական կողմերից են էլեկտրոնային կառավարությունները: Վերջին 25-30 տարիների ընթացքում պետական կառավարման ոլորտում տեղի ունեցած բարեփոխումներն իրենց ազդեցությունն են ունեցել տարբեր երկրների ինչպես պետական կառավարման մարմինների կառուցվածքների, այնպես էլ դրանց գործառույթային մեխանիզմների վրա: Մի շարք երկրներում այդ բարեփոխումները սկիզբ են առել որպես նեոպահպանողական սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության բաղադրիչ, որն ուղղված էր տնտեսության պետական կարգավորման սահմանափակմանը (օրինակ, Մեծ Բրիտանիա), առանձին երկրներում այդ բարեփոխումները գործողության մեջ մտան նեոպահպանողական ալիքի անկման ժամանակահատվածում (օրինակ, ԱՄՆ): Վերջապես, որոշ երկրներ այդ բարեփոխումների մեջ ներգրավվեցին կառավարական «դիֆուզիայի» շնորհիվ (օրինակ, Գերմանիա): Այդ բարեփոխումների մեծ մասը ձևավորվել է պետական կառավարման նոր գաղափարախոսության հիմքի, որն ստացել է «պետական նոր կառավարում» անվանումը: Պետական նոր կառավարման գաղափարախոսությունը մեծապես արտահայտվել է հատկապես Մեծ Բրիտանիայի, Ավստրալիայի, Նոր Զելանդիայի և այլ երկրների կառավարման բարեփոխումների ծրագրերում: Ըստ որում, պետական նոր կառավարման ռազմավարության ամենաարդյունավետ մեխանիզմներից մեկն էլեկտրոնային կառավարությունն է եղել (e-Government), քանի որ այն համապատասխանել է պետական նոր կառավարման հիմնական սկզբունքներին: Զարգացող երկրների համար հետքերություն են ներկայացնում էլեկտրոնային կառավարության իրագործման փուլերը, ինչպես նաև դրա ձևավորման հիմնական ռազմավարությունները:

ՀՀ գործադիր իշխանության գործունեության առանձնահատկությունները և հարաբերությունները իշխանության մյուս թևերի հետ որոշակի հետաքրքրություն կարող են առաջ բերել մյուս երկրներում: Մասնավորապես, ՀՀ գործադիր իշխանու-

թյան կառավարման մարմինների կազմակերպական կառուցվածքային մոդելը և գործադիր իշխանության գործունեության կատարելագործման հիմնական ուղիների բացահայտումը կարող է հարստացնել կառավարման գործիքակազմը:

Վերը շարադրվածով է հիմնավորվում ատենախոսության թեմայի ընտրությունն ու հրատապությունը:

Չետագոտության նպատակն ու խնդիրները: Չետագոտության հիմնական նպատակն է՝ օգտագործելով պետական կառավարման և գործադիր իշխանության գործունեությանն առնչվող գրականությունը, իրավական ակտերը, տարբեր հետազոտությունները, պարզել գործադիր իշխանության գործունեության առկա խնդիրներն ու թերությունները և տալ դրանց լուծման հիմնական ուղիները՝ բարձրացնելու ՀՀ պետական կառավարման համակարգում գործադիր իշխանության գործունեության արդյունավետությունը:

Չետագոտության հիմնական խնդիրներն են.

- հետազոտել գործադիր իշխանության գործունեության ներկայիս գործող կարգը պետական կառավարման համակարգում, ինչպես նաև արտասահմանյան փորձը, դրա տեղայնացման հնարավոր ճանապարհները և էլեկտրոնային կառավարության զարգացման միտումները,

- ուսումնասիրել արտասահմանյան երկրների գործադիր իշխանության համակարգում նախարարությունների և գերատեսչությունների տեղը և դերակատարումները, ինչպես նաև գործադիր իշխանության ձևավորման ու կայացման միջազգային փորձը,

- ուսումնասիրել ՀՀ-ում գործադիր իշխանության ձևավորման առանձնահատկությունները, օրենսդրական հիմքերը, գործունեության յուրահատկությունները, հարաբերություններն իշխանության մյուս թևերի հետ, բացահայտել դրանցում առկա խնդիրները գործող սահմանադրության և սահմանադրական բարեփոխումների փաթեթի համեմատության համատեքստում,

- ուսումնասիրել ՀՀ գործադիր իշխանության կառավարման մարմինների կազմակերպական կառուցվածքային մոդելը,

- բացահայտել կառավարության կառավարման ոլորտների խոշորացման տարբերակը՝ մեկ կենտրոնից կառավարման առավել արդյունավետ համակարգ ստեղծելու նպատակով,

- բացահայտել ՀՀ-ում էլեկտրոնային կառավարման ներդրման մեջ տեղ գտած խնդիրները, վեր հանել դրանց պատճառները և տալ համապատասխան լուծումներ:

Չետագոտության օբյեկտն ու առարկան: Չետագոտության օբյեկտը ՀՀ գործադիր իշխանությունն է և էլեկտրոնային կառավարությունը, իսկ առարկան՝ ՀՀ

գործադիր իշխանության գործունեության և էլեկտրոնային կառավարության ներդրման հետ կապված հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծման հիմնական ուղիները:

Ատենախոսության տեսական, տեղեկատվական և մեթոդաբանական հիմքը:

Հետազոտության համար տեսամեթոդաբանական հիմք են հանդիսացել ինչպես տնտեսագիտության դասականների, այնպես էլ ժամանակակից տնտեսագետների գիտական աշխատությունները, մասնագիտական հրապարակումները, ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերը և փաստաթղթերը: Ատենախոսության տեղեկատվական հիմքը ՀՀ կառավարության, մի շարք նախարարությունների, ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից հրատարակված տեղեկագրերը, վերլուծական-տեղեկատվական նյութերն են: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են վիճակագրական և տրամաբանական, համեմատական ու գործոնային վերլուծությունների, գրաֆիկական գնահատումների, հարցումների, քանակական գնահատումների և այլ մեթոդներ:

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթը: ՀՀ գործադիր իշխանության գործունեության ուսումնասիրության արդյունքում կանխորոշվել են առաջադրված հիմնական խնդիրներով պայմանավորված գիտական արդյունքները, մասնավորապես.

- մշակվել են կառավարության կառավարման ոլորտների խոշորացման ուղիներ՝ համախմբելու պետական կառավարման առանձին մարմինների գործառույթներն այնպես, որպեսզի բացառվեն լիազորությունների, իրավասությունների և պարտականությունների անհարկի կրկնությունները (Ներքին գործերի նախարարության ստեղծման օրինակով),
- www.e-gov.am կայքի կատարելագործման և գործարկման արդյունավետության բարձրացման նպատակով հասարակության լայն զանգվածների համար մշակվել են որոշակի գործառույթներ, մասնավորապես, ոչ պաշտոնական ակնթարթային նամակների ուղարկում և դրանց պատասխանների ստացում,
- էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության Մալբրի ծրագրի գործնական կիրառման բարելավման և արդյունավետության բարձրացման նպատակով մշակվել է գործողությունների շարք՝ ուսուցում տարեկան 1-2 անգամ, առանձին նախարարության կամ գերատեսչության ներքին գործավարության անջատ կազմակերպում, բալային գնահատման համակարգի ձևական բնույթից անցում արդյունավետ գործնականի, պաշտոնական գրությունների ընթացքի տեղեկացում,
- 2005թ. նոյեմբերի 27-ին հանրաքվեով ընդունված ՀՀ Սահմանադրության և 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեի դրված ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների (նախագծի) միջև համեմատական վերլուծության հիման վրա վեր են

հանվել ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների (նախագծի) հիմնական տնտեսական, ինչպես նաև պետական կառավարման համակարգի հետ կապված հիմնախնդիրները և առաջարկվել են լուծման այլընտրանքներ:

Ատենախոսության տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսության արդյունքներն ունեն տեսական և կիրառական նշանակություն, մասնավորապես այնպիսի հիմնախնդիրների լուծման գործում, որոնք վերաբերում են գործադիր իշխանության գործունեությանը, էլեկտրոնային կառավարման ներդրմանը և դրանց կատարելագործման ուղղությունների բացահայտմանը: Ատենախոսությունում տրվել են նաև գիտագործնական նշանակություն ունեցող առաջարկություններ՝ կապված գործադիր իշխանության ղեկավարի լավագույն մոդելի մշակման, էլեկտրոնային կառավարության ստեղծման ու ներդրման թերությունների շտկման, կառավարության կառավարման ոլորտների խոշորացման ուղիների բացահայտման և այլնի հետ: Տրված առաջարկությունները կարող են օգտակար լինել գործադիր գործունեության կատարելագործման, էլեկտրոնային կառավարության ներդրման, ինչպես նաև ատենախոսության թեմային առնչվող գիտահետազոտական ուսումնասիրությունների համար:

Հետազոտության արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը և հրապարակումները: Աշխատանքում կատարված ուսումնասիրություններն ու վերլուծությունները, մասնավորապես, գործադիր ղեկավարի մոդելը, էլեկտրոնային կառավարության մասով արված առաջարկությունները և այլն, կարող են համապատասխան պետական կառույցների կողմից կիրառվել ՀՀ գործադիր իշխանության գործունեության կատարելագործման նպատակով:

Ատենախոսության շրջանակներում ձևավորված արդյունքները քննարկվել են և իրենց օգտակար կիրառությունն են գտել ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության և աշխատանքների կազմակերպման բնագավառում:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն արտացոլված են հեղինակի կողմից հրատարակված չորս գիտական հոդվածներում:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից: Աշխատանքի ծավալը կազմում է 165 էջ՝ ներառյալ օգտագործված գրականության ցանկը:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը

Ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, օբյեկտը և առարկան, տրվել են աշխատանքի տեսամեթոդական և տեղեկատվական հիմքերը, ձևակերպվել են գիտական նորույթը, հետազոտության արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Գործադիր իշխանության գործունեության և էլեկտրոնային կառավարության ներդրման տեսական հիմքերն ու միջազգային փորձը» գլխում, ներկայացված է գործադիր իշխանության ձևավորման միջազգային փորձը, գործունեության ընդհանուր բնութագիրը, ինչպես նաև կախված երկրի պետական կառավարման ձևից կառավարության կազմի տարբերություններն արտասահմանյան տարբեր եկրներում: Անդրադարձ է կատարվել նաև ՀՀ-ում գործադիր իշխանության կառուցվածքին: Գործադիր իշխանությունը, որպես կանոն, երկմակարդակ է և իր գործառույթներն իրականացնում է կենտրոնական և տարածքային կառավարման մարմինների միջոցով: Գործադիր իշխանության կենտրոնական կառավարման մարմիններն են՝ նախարարությունները, կառավարությանն առընթեր մարմինները, կառավարության մաս չկազմող, սակայն գործադիր իշխանության մարմիններ հանդիսացող հանձնաժողովները, խորհուրդները, ծառայությունները և այլն:

Աշխատանքում գործադիր իշխանության ձևավորման միջազգային փորձը ներկայացնելիս ուսումնասիրվել են ծայրահեղ տարբեր կառավարման ձև ունեցող բազմաթիվ եկրներ: Ուսումնասիրվել են կառավարության տարբեր տեսակները՝ միակուսակցական, կոալիցիոն, ազգային միասնականության կառավարություն, պառլամենտական փոքրամասնության, ծառայողական (գործնական, պաշտոնական), անկուսակցական և ժամանակավոր: Անդրադարձ է արվել կառավարության լիազորություններին, ինչպես նաև կառավարության անդամների պատասխանատվությանը: Առանձնահատուկ ուշադրությամբ հետազոտվել է Ֆրանսիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Իսպանիայի, Ուկրաինայի և Վրաստանի կառավարությունների սահմանադրական հիմքերը, կառուցվածքները և լիազորությունները:

Գործադիր իշխանության համակարգում առանձնացված ներկայացվել են նախարարությունները և գերատեսչությունները: Ներկայումս գոյություն ունեցող նախարարությունները պայմանականորեն կարելի է բաժանել երեք խմբի.

- ❖ վարչաքաղաքական ոլորտի (պաշտպանության, ներքին գործերի և այլն),
- ❖ ֆինանսատնտեսական և տնտեսության ոլորտների (էկոնոմիկայի, ֆինանսների, արդյունաբերության, առևտրի, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի և այլն),

❖ սոցիալ-մշակութային ոլորտների (կրթության, մշակույթի, առողջապահության և այլն):

Կախված, թե կազմավորման հիմքում ինչ սկզբունքներ են դրված՝ առանձնացվում են նախարարությունների հետևյալ տեսակները.

- ❖ նպատակային (էկոնոմիկայի, շրջակա միջավայրի, ներքին գործերի և այլն),
- ❖ ճյուղային (տրանսպորտի, էներգետիկայի և այլն),
- ❖ «սպասարկվող հաճախորդների» (սպառողների, վետերանների, երիտասարդության հարցերով զբաղվող, փոքր բիզնեսի և այլն),
- ❖ ռեգիոնալ-տարածքային (օրինակ, Մեծ Բրիտանիայում Ուելսի գործերով նախարարությունը և այլն):

Արևմտյան տեսաբանները նախարարի իրավունակությունը դիտարկում են՝ ելնելով նրա իրավասությունների շրջանակից: Առանձնացնում են մի քանի հիմնական ուղղություններ, որոնցով նախարարը իրացնում է իր լիազորությունները.

- ❖ ընդունում է ընդհանուր նշանակության որոշումներ,
- ❖ ղեկավարում է նախարարության աշխատակիցներին,
- ❖ ընդունում է անհատական վարչական որոշումներ,
- ❖ իրականացնում է լիազորություններ ֆինանսական ոլորտում,
- ❖ ներկայացնում է պետությունը այն բոլոր հարցերի մասով, որոնք առնչվում են իր գլխավորած նախարարությանը¹:

Գերատեսչությունները գործում են հասարակական կյանքի այն ոլորտներում, որոնք ընդգրկված չեն նախարարությունների կազմում:

Աշխատանքի առաջին գլխում տեղ է գտել էլեկտրոնային կառավարության միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը: Էլեկտրոնային կառավարությունների մեծ մասի ստեղծումը թելադրված էր պետական կառավարման նոր գաղափարախոսության կողմից, որը ստացել է «պետական նոր կառավարում» անվանումը (New Public Management)²:

Նոր գաղափարախոսության ծնունդը հիմնականում կապում են ԱՄՆ-ում բարեփոխումներ ոգեշնչողներ Դ. Օսբորնի և Թ. Գեբլերի «Պետական կառավարման վերակազմավորումը. ինչպես է ձեռնարկատիրական ոգին վերափոխում պետական հատվածը» գրքի հետ³:

Նմանատիպ բարեփոխումները որոշ երկրներում սկսվել էին ավելի վաղ ժամանակներում, բայց տվյալ գրքի հրատարակումը դարձավ ջրբաժան՝ առանձին երկրների բարեփոխումների և միջազգային բարեփոխումների շարժման միջև: Այս

¹Министерства и ведомства: учеб, пособие/под ред. А. Н. Козырина и Е. К. Глушко. –М.: Норма, 2008. с. 45.

²«NewPublicManagement»-ը որոշ աշխատություններում թարգմանվում է «Պետական նոր մեներջմանք»:

³ Osborn D, Gaebler T. Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is transforming the Public Sector. – Addison. – Wesley. 1992.

գրքի հեղինակները ձևակերպել են տասը սկզբունք, որոնց վրա պետք է հիմնվի պետական կառավարման նոր հայեցակարգը.

- «ավելի շատ աշխատել ղեկով, քան թիերով»,
- ավելի շատ լիազորել, քան ծառայել,
- ծառայությունների բաշխման համակարգում ներդնել մրցակցության սկզբունք,
- վերակազմավորել այն ձեռնարկությունները, որոնց գործունեությունը խստորեն կանոնակարգված է,
- ավելի շատ ներդնել վերջնական, քան թե միջանկյալ արտադրության մեջ,
- ընդառաջել ոչ թե բյուրոկրատիային, այլ սպառողի պահանջներին,
- աշխատել ավելի շատ, քան ծախսել,
- աշխատել կանխարգելել խնդիրները, այլ ոչ թե լուծել դրանք,
- բրգաձև կառուցվածքներից անցում կատարել թիմային աշխատանքներին,
- փոփոխությունները կարգավորել շուկայական մեխանիզմների միջոցով:

Բարեփոխումներ իրականացնող կառավարությունների մեծ մասն արձանագրել են դրանց նմանատիպ նպատակները, որոնք կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

- պետական ծախսերի նվազեցում, ներդրումների համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում,

- ղեկավարող էլիտայի կողմից հասարակության կառավարելիության բարձրացում, օրինական քաղաքականության իրականացման դիմադրության հաղթահարում և մի շարք ծրագրերի կրճատում (առաջին հերթին սոցիալական),

- որպես գործատուի՝ պետության գործառույթների իրագործում. պետության վերափոխումը պատասխանատու գործատուի, համապատասխան որակավորում ունեցող մասնագետների բավարար թվաքանակի ներգրավումը՝ աշխատուժի վրա կատարվող ամբողջական ծախսերի սահմանափակումով կամ կրճատումով,

- մասնավոր հատվածի և բնակչության կողմից իշխանության հանդեպ վերահսկողության ամրապնդում և ծառայությունների մատուցման որակի բարձրացում:

Պետական նոր կառավարման գաղափարախոսությունը մեծապես դրսևորվել է Մեծ Բրիտանիայի, Ավստրալիայի, Նոր Զելանդիայի և այլ երկրների կառավարությունների բարեփոխումների ծրագրերում: Բարեփոխումների սկիզբը թելադրվում էր ֆինանսական ճգնաժամից դուրս գալու ցանկությամբ, որի մեջ Մեծ Բրիտանիան հայտնվել է 1970-ականների կեսերին, իսկ Նոր Զելանդիան՝ 1980-ականների կեսերին: Ավստրալիայում բարեփոխումների համար հիմք հանդիսացավ 1983թ. լեյբորիստական կառավարությանն իշխանության հանձնումը, որը ցանկանում էր

իրականացնել մի շարք խոշորածավալ սոցիալական վերափոխումներ՝ բյուջեի վրա հավելյալ ծանրաբեռնվածություն չդնելով⁴:

Պետական նոր կառավարման ռազմավարության ամենաարդյունավետ մեխանիզմներից մեկը դարձավ **էլեկտրոնային կառավարությունը (e-Government)**, քանի որ այն համապատասխանում էր պետական նոր կառավարման բոլոր սկզբունքներին: «էլեկտրոնային կառավարությունը» պետական իշխանության մարմինների գործունեության կազմակերպման նոր ձև է, որը տեղեկատվական-կոմունիկացիոն տեխնոլոգիաների շնորհիվ ապահովում է կազմակերպություններին և քաղաքացիներին մատուցվող պետական ծառայությունների օպերատիվության և հարմարավետության որակական նոր մակարդակ, ինչպես նաև ապահովում է տեղեկատվություն պետական մարմինների գործունեության արդյունքների մասին: Նեղ իմաստով «էլեկտրոնային կառավարություն» ստեղծել նշանակում է պետական համակարգում օգտագործել էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառություն, որը հիմնված կլինի ողջ երկրի մասշտաբով կառավարական բոլոր գործընթացների ավտոմատացման վրա, որի նպատակը պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացումը և սոցիալական կոմունիկացիաների ծախսերի կրճատումն է՝ հասարակության յուրաքանչյուր անդամի համար⁵:

էլեկտրոնային կառավարության իրագործումը սովորաբար բաժանում են 3 փուլի.

1. Պետական վարչական կառուցվածքներում գործընթացների ներքին ինտենսիվացում և տեղեկատվայնացում: Այս փուլում համացանցում ստեղծվում են տարբեր նախարարությունների և գերատեսչությունների կայքեր, որոնք քաղաքացիներին տեղեկացնում են իրենց գործունեության մասին:

2. Քաղաքացիներին և բիզնեսին էլեկտրոնային ծառայությունների մատուցում: Գերատեսչական կայքերը դառնում են ինտերակտիվ, ձևավորվում են կենտրոնական կառավարչական պորտալներ, որոնք կոորդինացնում են քաղաքացիների և պետական ապարատի միջև էլեկտրոնային գործարքները:

3. էլեկտրոնային կառավարության վերափոխումը տնտեսության զարգացման կարևոր մեխանիզմի:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Գործադիր իշխանության ձևավորումը ՀՀ-ում և դրա գործունեության օրենսդրական հիմքերը», գլխում ուսումնասիրվել են ՀՀ գործադիր իշխանության գործունեության առանձնահատկությունները և

⁴Пронкин С. В., Петрунина О. Е., Государственное управление зарубежных стран: учебное пособие / С. В. Пронкин, О. Е. Петрунина. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: КДУ, 2007, 439.

⁵ Информационные технологии в государственном и муниципальном управлении: учебное пособие / М.А. Абросимова.- М.: КНОРУС, 2011, 38.

հարաբերությունները իշխանության մյուս թևերի հետ, ինչպես նաև ՀՀ գործադիր իշխանության կառավարման մարմինների կազմակերպական կառուցվածքային մոդելը: Ճի՛շտ է, ՀՀ-ում պետական և քաղաքական վարչակարգը ժողովրդավարական է, սակայն այն գտնվում է կայացման փուլում, և 2005թ.-ի սահմանադրական բարեփոխումները մեծ քայլ է եղել դրա կայացման ընթացքում:

Համեմատական վերլուծության հիման վրա փորձ է արվել համառոտ ներկայացնել սահմանադրական բարեփոխումների ընդհանուր պատկերը՝ այն հիմնական փոփոխությունները, որոնք կատարվել են 1995թ. ընդունված Սահմանադրության մեջ: Սահմանադրության բարեփոխված տեքստը տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերում մի կողմից մարդու քաղաքացիական և քաղաքական, իսկ մյուս կողմից՝ սոցիալական իրավունքների միջև:

2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունում ընդունված մոդելն ուղղակիորեն վերացրել էր փոխադարձ զսպումների և հակակշիռների մեխանիզմները և հարցականի տակ դրել իշխանությունների բաժանման սկզբունքը: Գործադիր իշխանության իրականացումը վերապահելով կառավարությանը՝ 1995թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը ՀՀ նախագահին տալիս էր այնպիսի լիազորություններ (վարչապետի ազատում, կառավարության նիստերի նախագահում, կառավարության որոշումների վավերացում, կառավարության կառուցվածքի և գործունեության կարգի որոշում և այլն), որոնք նախագահին հնարավորություն էին տալիս դառնալու կառավարության փաստացի ղեկավարը՝ թուլացնելով վարչապետի ինստիտուտը⁶:

Ներկայումս կառավարության և ոլորտային նախարարությունների միջև, ինչպես նաև նախարարությունների ու կառավարությանն առընթեր պետական կառավարման մարմինների միջև առկա են գործառույթների էական կրկնություններ և անհստակություններ, ինչը գործնականում հանգեցնում է կառավարման արդյունավետության մակարդակի նվազեցմանը, ստացված արդյունքների համար հաշվետվողականության պակասի, համակարգման հիմնախնդիրների և առկա միջոցների ոչ ռացիոնալ օգտագործման: Պետական կառավարման մարմինների մեծամասնությունը հստակ չի սահմանում իր գործունեության խնդիրներն ու ռազմավարական նպատակները: Շատ հաճախ դրանց կազմակերպական կառուցվածքը, հիմնական գործառույթներն ու կանոնակարգերը ենթարկվում են չհիմնավորված փոփոխության, ինչը հանգեցնում է լուրջ խառնաշփոթի և անարդյունավետության: Կառավարության, նախարարությունների, կառավարությանն առընթեր պետական կառավարման մարմինների, տարածքային ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև շատ բնա-

⁶Պողոսյան Վարդան, Թովմասյան Հրայր, Հայաստանի Հանրապետությունում Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծը, համառոտ պարզաբանումներ, Երևան, 2005թ. էջ 57:

գավառներում պարտականությունների բաժանումը նույնպես հստակ չէ: Ոլորտային քաղաքականություն մշակող նախարարությունների գործունեության համակարգման գործում շարունակում են սահմանափակ մնալ կառավարության կարողությունները: Նախ, զարգացած չեն լավագույն քաղաքականության խրախուսման կանոններն ու փորձը (ինչպիսիք են, օրինակ, կառավարական հանձնաժողովները, քաղաքականության հարցերի բազմափուլ ու ազատ քննարկումները), քաղաքականության կիրառման բյուջետային ծախսի հաշվարկի մոտավորությունը, քաղաքականության ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա, ինչպես նաև աղքատությունը և կոռուպցիան: Անբավարար վիճակում են նաև նախարարություններին և գերատեսչություններին ենթակա կազմակերպությունների կողմից քաղաքականության կիրառման, մշտադիտարկման և ազդեցության գնահատման համակարգերը: Քաղաքականության մշակման վրա ազդում է համապատասխան գիտելիքներով օժտված պետական ծառայողների բացակայությունը, քաղաքականության վերլուծությունների համար պահանջվող համապատասխան տեղեկատվության անմատչելիությունը, կառավարման հաստատությունների միջև անբավարար համակարգման, ինչպես նաև քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ քննարկումների բացակայությունը: Որպես այդ ամենի հետևանք, սոցիալ-տնտեսական, քաղաքականությունը մշակվում ու փոփոխվում է չհամակարգված եղանակով, և դրա հիմնավորումը հաճախ պարզ չէ ինչպես այդ քաղաքականությունն իրականացնող պատասխանատու պաշտոնյաների, այնպես էլ այդ քաղաքականության ազդեցության կամ ներգործության տակ գտնվող անձանց համար:

Պետական համակարգի կառավարման արդյունավետության ցածր մակարդակի հիմնական պատճառների շարքին կարելի է դասել.

- ❖ հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների միջև լիազորությունների և գործառույթների անհամաչափ բաշխումը,
- ❖ գործառույթների կրկնությունները տարբեր մարմիններում, կառավարման խնդիրների ոչ հստակ ձևավորումը,
- ❖ օրենսդրական և ենթօրենսդրական դաշտի անկատարությունը,
- ❖ կառավարման ոչ ռացիոնալ կառուցվածքների առկայությունը,
- ❖ քաղաքացիական ծառայողների մասնագիտական ցածր մակարդակը, կադրերի ընտրության, նրանց պաշտոնական առաջխաղացման մեխանիզմների անկատարությունը, կադրերի բարձր հոսունությունը, նրանց անպաշտպանվածությունը և առանձին կարգի աշխատողների ցածր վարձատրությունը:

Ատենախոսության շրջանակներում փորձ է արվել նաև համեմատական վերլուծություն իրականացնել 2005թ. նոյեմբերի 27-ին հանրաքվեով ընդունված ՀՀ

սահմանադրության և 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեի դրված ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների (նախագծի) միջև: Նպատակ դրվել է վերը նշված Սահմանադրությունների շրջանա-կներում պետության կառավարման համակարգի փոփոխության, ինչպես նաև իրավունքների ու պարտականությունների հավասարակշռման մեխանիզմների վերլուծությունը: Վերլուծությունն իրականացվել է ըստ Սահմանադրությունների համապատասխան գլուխների (տե՛ս Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1

2005թ. նոյեմբերի 27-ին հանրաքվեով ընդունված ՀՀ Սահմանադրության և 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեի դրված ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների (նախագծի) համեմատական վերլուծություն ըստ առանձին գլուխներում ներառված հոդվածների⁷

Գործող սահմանադրություն	Նոր սահմանադրության նախագիծ
Գլուխ 1. Սահմանադրական կարգի հիմունքները հոդված 1-13	Գլուխ 1. Սահմանադրական կարգի հիմունքները հոդված 1-22
Գլուխ 2. Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները հոդված 14-48	Գլուխ 2. Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները հոդված 23-81
Գլուխ 3. Հանրապետության նախագահը հոդված 49-61	Գլուխ 3. Սոցիալական, տնտեսական և մշակութային ոլորտներում օրենսդրական երաշխիքները և պետության քաղաքականության հիմնական նպատակները հոդված 82-87
Գլուխ 4. Ազգային ժողովը հոդված 62-84	Գլուխ 4. Ազգային ժողովը հոդված 88-122
Գլուխ 5. Կառավարությունը հոդված 85-90	Գլուխ 5. Հանրապետության նախագահը հոդված 123-145
Գլուխ 6. Դատական իշխանությունը հոդված 91-103	Գլուխ 6. Կառավարությունը հոդված 146-161
Գլուխ 7. Տեղական ինքնակառավարումը հոդված 104-110	Գլուխ 7. Դատարանները և Բարձրագույն դատական խորհուրդը հոդված 162-175
Գլուխ 8. Սահմանադրության ընդունումը, փոփոխումը և հանրաքվեն հոդված 111-114	Գլուխ 8. Դատախազությունը և քննչական մարմինները հոդված 176-178
Գլուխ 9. Եզրափակիչ և անցումային դրույթներ հոդված 115-117	Գլուխ 9. Տեղական ինքնակառավարումը հոդված 179-190

⁷ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության փոփոխություններ (նախագիծ), Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագիր. Հատուկ թողարկում, Եր., «Պաշտոնական տեղեկագիր» ՓԲԸ, 2015:

	Գլուխ 10. Մարդու իրավունքների պաշտպանը հոդված 191-193
	Գլուխ 11. Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը հոդված 194-195
	Գլուխ 12. Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովը հոդված 196-197
	Գլուխ 13. Հաշվեքննիչ պալատը հոդված 198-199
	Գլուխ 14. Կենտրոնական բանկը Հոդված 200-201
	Գլուխ 15. Սահմանադրության ընդունումը, փոփոխությունը և հանաքվեն հոդված 202-208
	Գլուխ 16. Եզրափակիչ և անցումային դրույթներ հոդված 209-220

ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծում (այսուհետև՝ Սահմանադրության նախագիծ) տարբերակում ընդերքը և ջրային ռեսուրսները համարվում են պետության բացառիկ սեփականություն:

Սահմանադրության նախագծում ավելացված է ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքը, մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության, երեխայի, մարդու ազատ գործելու, պատշաճ վարչարարության, տեղեկություններ ստանալու, հանրագիր ներկայացնելու, քաղաքական ապաստանի, արդար դատաքննության և այլ իրավունքները:

Սահմանադրության նախագծի 60-րդ հոդվածի 3-րդ և 8-րդ կետերով սահմանվել են նոր դրույթներ, որոնք չկան գործող սահմանադրության 31-րդ հոդվածում: Խոսքը վերաբերում է սեփականության իրավունքի դրույթներին: Մասնավորապես, Սահմանադրության նախագծում առկա են հետևյալ դրույթները՝

- Սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:
- Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է մուծել օրենքին համապատասխան սահմանված հարկեր, տուրքեր, կատարել պետական կամ համայնքային բյուջե մուտքագրվող պարտադիր այլ վճարումներ:

Այլ կերպ ասած սեփականության օգտագործման արդյունքում վճարման անհրաժեշտ հարկերն ու դրան հավասարեցված վճարները ոչ թե օրենքի պահանջ են մնում, այլ դառնում են սահմանադրական նորմ:

Համեմատենք տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության քաղաքականության հիմնական նպատակները, որոնք բերված են Սահմանադրության նախագծում 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով) համապատասխան նպատակների հետ: Հարկ է նկատել, որ 2005թ. ՀՀ Սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) որպես պետության քաղաքականության հիմնական նպատակներ սահմանված են 12 նպատակներ, իսկ Սահմանադրության նախագծով 16-ն են:

2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) պետական քաղաքականության նպատակ է ընտանիքի, մայրության և մանկության պաշտպանությունը և հովանավորումը, իսկ Սահմանադրության նախագծով՝ ծնելիության և բազմազավակության խթանումը:

2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) պետական քաղաքականության նպատակ է բնակարանային շինարարության խթանումը, յուրաքանչյուր քաղաքացու բնակարանային պայմանների բարելավմանը նպաստելը, իսկ Սահմանադրության նախագծով՝ բնակարանային շինարարության խթանումը:

Սահմանադրության նախագծում պետական քաղաքականության նպատակներում 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով) մեջ անրագրված նպատակներից ներառված չէ.

• ներկա ու ապագա սերունդների բնապահպանական անվտանգությունն ապահովող քաղաքականության իրականացումը:

Փոխարենը ներառված են՝

- գործարար միջավայրի բարելավումը և ձեռնարկատիրության խթանումը,
- կանանց և տղամարդկանց միջև փաստացի հավասարության խթանումը,
- երեխաների անհատականության լիակատար և բազմակողմանի զարգացման համար բարենպաստ պայմանների ստեղծումը,
- սպառողների շահերի պաշտպանությունը, ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների որակի նկատմամբ վերահսկողությունը,
- տարածքային համաչափ զարգացումը,
- բարեգործության խթանումը՝ մշակութային, կրթական, գիտական, առողջապահական, մարզական, սոցիալական և այլ հաստատությունների հիմնադրման, ֆինանսավորման, ինչպես նաև դրանց ֆինանսական անկախության ապահովման նպատակով:

Սահմանադրության նախագծով Ազգային ժողովը հանդիսանում է ժողովրդի ներկայացուցչական մարմին, համարվում է օրենսդիր իշխանություն և վերահսկողություն է իրականացնում գործադիր իշխանության նկատմամբ, ընդունում է պետական բյուջեն և իրականացնում է սահմանադրությամբ նախատեսված այլ գործառույթներ:

Սահմանադրության նախագծով Ազգային ժողովը բաղկացած պետք է լինի 101 պատգամավորից, գործող` 131-ի փոխարեն: Կարևորվում է նաև կայուն խորհրդարանական մեծամասնության գաղափարը, որը եթե չի ձևավորվում ընտրության միջոցով ապա անցկացվում է ընտրությունների երկրորդ փուլ: Սահմանադրության նախագծով հանրապետության նախագահը հանդիսանում է պետության գլուխը և հետևում է Սահմանադրության պահպանմանը: 2005թ. ընդունված ՀՀ սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) հանրապետության նախագահը ապահովում է օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բնականոն գործունեությունը, ինչպես նաև հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության անկախության, տարածքային ամբողջականության և անվտանգության երաշխավորը:

2005թ. ընդունված ՀՀ սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) հանրապետության նախագահն ընտրվում է ուղղակի ընտրությունների միջոցով և ընտրվում է այն թեկնածուն, որին կողմ է քվեարկել բոլոր թեկնածուներին կողմ քվեարկած ընտրողների թվի կեսից ավելին:

Սահմանադրության նախագծով հանրապետության նախագահն ընտրվում է ազգային ժողովի կողմից: Հանրապետության նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որը ստացել է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք քառորդը:

2005թ. ընդունված ՀՀ սահմանադրությամբ (փոփոխություններով) համաձայն Կառավարությունը մշակում և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության ներքին քաղաքականությունը: Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունը կառավարությունը մշակում և իրականացնում է Հանրապետության Նախագահի հետ համատեղ:

Սահմանադրության նախագծով (գլուխ 6) Կառավարությունը գործադիր իշխանության բարձրագույն մարմինն է, որն իր ծրագրի հիման վրա մշակում և իրականացնում է պետության ներքին և արտաքին քաղաքականությունը: Կառավարությունն իրականացնում է պետական կառավարման համակարգի մարմինների ընդհանուր ղեկավարումը: Կառավարության լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքներով: Կառավարության իրավասությանն են ենթակա գործադիր իշխանությանը վերաբերող բոլոր այն հարցերը, որոնք վերապահված չեն պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման այլ մարմինների (հոդված 146):

Համաձայն Սահմանադրության նախագծի կառավարությունը կազմված է վարչապետից, փոխվարչապետներից և նախարարներից:

Նախարարությունների ցանկը և Կառավարության գործունեության կարգը Կառավարության ներկայացմամբ սահմանվում են օրենքով: Փոխվարչապետների թիվը չի կարող գերազանցել երեքը, իսկ նախարարներինը՝ տասնութը (հոդված 147): Համաձայն Սահմանադրության նախագծի Ազգային ժողովը վարչապետին ընտրում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ: ՀՀ նախագահն անհապաղ վարչապետ է նշանակում Ազգային ժողովի կողմից ընտրված թեկնածուին: Կառավարությունը կազմավորվում է վարչապետ նշանակվելուց հետո՝ տասնհինգօրյա ժամկետում: Իր նշանակումից հետո վարչապետը հնգօրյա ժամկետում Հանրապետության նախագահին առաջարկում է փոխվարչապետների և նախարարների թեկնածուներին: Հանրապետության նախագահը եռօրյա ժամկետում կամ նշանակում է փոխվարչապետներին և նախարարներին, կամ դիմում է Սահմանադրական դատարան: Սահմանադրական դատարանը դիմումը քննում և որոշում է կայացնում հնգօրյա ժամկետում: Եթե Հանրապետության նախագահը եռօրյա ժամկետում չի կատարում հոդվածով սահմանված պահանջները, ապա համապատասխան փոխվարչապետը կամ նախարարը նշանակված է համարվում իրավունքի ուժով (հոդված 150):

Կառավարության կազմավորումից հետո՝ քսանօրյա ժամկետում, վարչապետն Ազգային ժողով է ներկայացնում Կառավարության ծրագիրը:

Ազգային ժողովը կառավարության ծրագրին հավանություն է տալիս յոթնօրյա ժամկետում՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ (հոդված 151):

Վարչապետը Կառավարության ծրագրի շրջանակներում որոշում է Կառավարության քաղաքականության հիմանկան ուղղությունները, ղեկավարում է Կառավարության գործունեությունը և համակարգում է Կառավարության անդամների աշխատանքը: Վարչապետը կարող է Կառավարության անդամներին կոնկրետ հարցերով հանձնարարականներ տալ:

Փոխվարչապետները վարչապետի հանձնարարությամբ իրականացնում են Կառավարության գործունեության առանձին ոլորտների համակարգումը: Փոխվարչապետներից մեկը վարչապետի սահմանած կարգով փոխարինում է վարչապետին նրա բացակայության ժամանակ:

Յուրաքանչյուր նախարար ինքնուրույն ղեկավարում է նախարարությանը վերապահված գործունեության ոլորտը:

Կառավարության անդամներն իրավասու են ընդունելու ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր (հոդված 152):

Կառավարության նիստերը հրավիրում և վարում է վարչապետը:

Կառավարության որոշումներն ստորագրում է վարչապետը:

Կառավարությունն իրավասու է ընդունելու ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր (հոդված 153):

Կառավարությունն իրականացնում է ֆինանսատնտեսական, վարկային և հարկային միասնական պետական քաղաքականություն:

Կառավարությունն կառավարում է պետական սեփականությունը:

Պաշտպանության ոլորտում քաղաքականության հիմնական ուղղությունները սահմանում է Անվտանգության խորհուրդը: Պաշտպանության նախարարն այդ հիմնական ուղղությունների շրջանակներում իրականացնում է զինված ուժերի ղեկավարումը: Պատերազմի ժամանակ զինված ուժերի գերագույն հրամանատարը վարչապետն է (հոդված 155):

Յուրաքանչյուր տարվա համար Կառավարությունը զեկույց է ներկայացնում ազգային ժողով իր ծրագրի կատարման ընթացքի և արդյունքների մասին (հոդված 156):

Պետական կառավարման համակարգի մարմիններն են նախարարությունները, ինչպես նաև Կառավարությանը, վարչապետին և նախարարություններին ենթակա այլ մարմիններ, որոնց կազմավորման կարգը և լիազորությունները սահմանվում են օրենքով (հոդված 159):

Կառավարությունը մարզերում իր տարածքային քաղաքականությունն իրագործում է մարզպետի միջոցով: Մարզպետներին նշանակում և ազատում է Կառավարությունը: Մարզպետները համակարգում են պետական կառավարման մարմինների տարածքային ստորաբաժանումների գործունեությունը, բառացությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի: Երևանում տարածքային կառավարման առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքով (հոդված 160):

Ի տարբերություն 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով), Սահմանադրության նախագծով Անտանգության խորհուրդը ղեկավարում է վարչապետը:

Հանրային խորհուրդը Կառավարության խորհրդակցական մարմին է (հոդված 161):

Սահմանադրության նախագծով Կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակներն ավելանում են: 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով) շրջանակում Կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակը գների կայունության

ապահովումն է: Սահմանադրության նախագծով Կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակներն են գների և ֆինանսական կայունության ապահովումը:

ՀՀ-ում ֆինանսական համակարգի կայունության ապահովման համար անհրաժեշտ է փողի գինը էժանացնել կամ ավելացնել փողի բազան: Այս քայլերը վկայում են խթանող դրամավարկային քաղաքականության մասին: Խթանող դրամավարկային քաղաքականության դեպքում տեղի է ունենում ՀՆԱ-ի աճ, ինչը ուղեկցվում է գնաճով պայմանավորված փողի բազայի ավելացմամբ կամ տոկոսադրույքների նվազմամբ: Նման իրավիճակը որոշակի հակասության մեջ է մտնում գնաճի նպատակադրման ռազմավարության հետ: Հետևաբար, Կենտրոնական բանկը պետք է կարողանա ճկունություն հանդես բերել և համակարգել այս երկու նպատակները:

Ընդհանուր առմամբ սահմանադրական բարեփոխումները միտված են տնտեսության աշխուժացմանը և առաջարկի տնտեսությունն ձևավորմանը:

Աշխատանքի երրորդ՝ «Էլեկտրոնային կառավարության ներդրման և գործադիր իշխանության ձևավորման գործընթացային առանձնահատկությունները ՀՀ-ում», գլխում, ներկայացված են էլեկտրոնային կառավարության ներդրման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում և ՀՀ գործադիր իշխանության գործունեության բարելավման հիմնական ուղիները: «Էլեկտրոնային կառավարությունը» իշխանությունների հիմնական խնդիրն է ցանցային միասնական տիրույթում, և այն դրված է 21-րդ դարի պետական կառավարման բոլոր մոդելների հիմքում:

«Էլեկտրոնային կառավարություն» նախագծի հիմնական խնդիրը կառավարության գործունեության թափանցիկության ապահովումն է, պետության և հասարակության երկխոսության միջոցով շփման հաստատումն ու ապահովումը: Այս հիմքի վրա հնարավոր է հասնել ավելի նշանակալի արդյունքի՝ կառավարության նկատմամբ հասարակական վստահության ամրապնդմանը, ինչը պետական արդյունավետ քաղաքականության իրականացման անհրաժեշտ նախապայման է⁸:

Հայաստանի Հանրապետությունում էլեկտրոնային կառավարման նոր համակարգով փաստաթղթաշրջանառությունն իրականացվում է Մալբրի (Mulberry) ծրագրով: Պետք է նշել և որ այն կոչված է նվազեցնել կոռուպցիոն ռիսկերը, և երաշխիք է կառավարման թափանցիկության ավելացման արդյունավետության բարձրացման համար: Անցումն էլեկտրոնային կառավարման համակարգին ենթադրում է, որ պետական ծառայությունները կմատուցվեն համացանցի միջոցով, ինչի հետևանքով նվազագույնի կհասցվի պետական ծառայողի և քաղաքացու շփումը: Այս համակարգի ներդրման գործընթացն արդեն 6 տարի է ինչ սկսվել է, և այդ ժամանակահատվա-

⁸ Информационные технологии в государственном и муниципальном управлении: учебное пособие / М.А. Абросимова.- М.: КНОРУС, 2011. с. 229.

ծում պետական գերատեսչությունների 4000 աշխատակիցների վերապատրաստումը և տեխնիկական ապահովումը, ինչպես նաև համընդհանուր ցանցային համակարգի ստեղծման աշխատանքները միասին արժեցել են շուրջ 700 000 դոլարին համարժեք դրամ: Ֆինանսական աջակցությունն իրականացրել է Համաշխարհային բանկը⁹:

Էլեկտրոնային կառավարման պետական համակարգի ներդրումը շարունակում է մնալ ՀՀ կառավարության գործունեության գերակա ուղղություններից մեկը: Դեռևս հինգ տարի առաջ հանրապետության համացանցի հասանելիությունը և արագությունը ցածր էր, իսկ այդ ծառայությունների արժեքը՝ բարձր: Երրորդ օպերատորի դաշտ մտնելուց հետո («ԱրմենՏել» ՓԲԸ, «FiberNet», այնուհետև՝ GNCAIfa) իրավիճակը կտրուկ փոխվեց. մրցակցությունը մեծացավ, բոլոր երեք օպերատորները երկրով մեկ սկսեցին մատչելի ծառայություններ առաջարկել: 2014թ. երկրորդ կեսի դրությամբ հանրապետության 30 քաղաք ծածկված է օպտիկամանրաթելային համացանցով, մինչ այդ այն հասանելի էր 3-4 քաղաքների համար: Միաժամանակ ավելացել է լայնաշերտ համացանց օգտագործողների թիվը (աղյուսակ 2).

Աղյուսակ 2

Ինտերնետ հասանելիությունը ՀՀ-ում 2009-2013թթ.¹⁰

Ցուցանիշի անվանումը	2009	2010	2011	2012	2012
Ինտերնետ հասանելիության բաժանորդների քանակը, հազ. մարդ	1 227.5	1 920.0	1 818.8	1 914.1	2 036.3
որից բջջային հեռախոսակապով	1 107.3	1 701.6	1 435.2	1 471.7	1 550.1

ՀՀ կառավարության համար ստեղծվել է ներքին պաշտպանված ցանցի (VPN - Virtual Private Network) հիման վրա սեփական համակարգ, որը զարգանում է փուլ առ փուլ: Սկզբում միասնական համակարգին միացել են միայն նախարարությունները, այնուհետև միացել են 10 մարզպետարաններն ու մնացած գերատեսչությունները, պետոեզիստրի տարածքային բոլոր կետերը: Միացման փուլում են սոցիալական ծառայությունների և ՔԱԿԳ ստորաբաժանումները:

Ներկայումս ավելի քան 40 գերատեսչություն աշխատում է փաստաթղթաշրջանառության միասնական համակարգով: Մուտքագրված յուրաքանչյուր փաստաթուղթ թվայնացվում է ընդհանուր բաժնում և միանգամից ուղարկվում արխիվ:

Դեռևս 2002թ.-ին ընդունվել է «Էլեկտրոնային ստորագրության մասին» ՀՀ օրենքը: 1996թ.-ից ֆինանսական փոխանցումների համար կիրառվող էլեկտրոնային ստորագրությունները, բանկերից բացի, ոչ մի տեղ կիրառելի չէին: 2008թ. ստեղծվեց

⁹ <http://www.mta.gov.am>
¹⁰ <http://www.armstat.am>

կենտրոն, որն սկսեց էլեկտրոնային ստորագրություն տրամադրել և 2014թ. դրությամբ թողարկվել է ավելի քան 7 500 ստորագրություն, որից 400-ը պատկանում է պետական պաշտոնյաներին, իսկ մնացածը՝ ձեռնարկությունների աշխատակիցներին, ովքեր հարկային հաշվետվություններ են ներկայացնում էլեկտրոնային տեսքով (e-filing): Էլեկտրոնային ստորագրության արժեքն առաջին տարվա համար 15 000 դրամ էր, իսկ յուրաքանչյուր հաջորդ տարվա համար՝ 5 000 դրամ:

Այսօր բոլոր ընկերություններն ունեն հնարավորություն հարկային հաշվետվությունները ներկայացնել էլեկտրոնային տեսքով՝ առանց գրասենյակից դուրս գալու: Հարկային մարմինները ստեղծել են կայք, որն ընդունում է այդ հաշվետվությունները: 2014թ. տվյալներով 9 700 ընկերություններ հարկային հաշվետվությունները ներկայացնում էին էլեկտրոնային ճանապարհով¹¹:

Պետք է նշել, որ Հայաստանն էլեկտրոնային կառավարման մակարդակով արդեն առաջ է անցել շատ երկրներից և այդ աշխատանքները դեռ շարունակվում են: Ցանկանալով ՀՀ քաղաքացիներին տալ հնարավորություն ավելի մատչելի և արագ տեղեկատվություն ստանալու՝ հեղինակն առաջարկում է օգտվել միջազգային փորձից և ստեղծել մեկ միասնական պետական տեղեկատվական կայք՝ զարգացնելով www.e-gov.am կայքը (ընդօրինակել Մեծ Բրիտանիայի փորձը): Կայքում տեղակայել ինչպես ՀՀ օրենքները, իրավական այլ ակտերը, այնպես էլ ստեղծել հատուկ բաժին, որտեղ քաղաքացիները կկարողանան on-line կարգով հղել իրենց հուզող հարցերը և կարճ ժամկետներում (րոպեների ընթացքում): որակավորված մասնագետների կողմից ստանալ պատասխան: Ակնհայտ է, որ հայ հասարակությունն ունի նման կայքի և ծառայության կարիք, և այն կապահովի հետադարձ կապ: Կայքի աշխատանքը կլինի թափանցիկ և այն իր լուծման կունենա հանրապետությունում ժողովրդավարության կայացման գործում:

Թեև ՀՀ-ում էլեկտրոնային կառավարության կայքը(www.e-gov.am) գործում է 2010թ.-ից, սակայն հեղինակը անդրադառնալով էլեկտրոնային կառավարության ներդրման հիմնախնդիրներին՝ վեր է հանել մի շարք խնդիրներ, որոնք նկատվել են մի շարք նախարարությունների աշխատակիցների հարցումների ժամանակ: Խնդիրները կապված են Mulberry էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության ծրագրի հետ:

Բացահայտվել են առաջնահերթ լուծում պահանջող խնդիրներ, որոնցից հիմնականներն են.

- Ուսուցումը: Բանն այն է, որ ծրագրի ներդրման սկզբնական ժամանակահատվածում հատուկ մասնագետների կողմից կազմակերպվել է տվյալ ծրագրի

¹¹<http://www.gov.am>

համապատասխան ուսուցում, սակայն հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է ընտելանան այդ ծրագրին նոր աշխատակիցները: Ուստի առաջարկվում է տարվա կտրվածքով մեկ կամ երկու անգամ կազմակերպել հատուկ սեմինարներ՝ նոր աշխատակիցների ուսուցման նպատակով:

- Նախարարությունների և գերատեսչությունների աշխատակիցների գործունեությունը վկայում է, որ ընթացիկ աշխատանքներն ավելի դյուրին և արագ կկազմակերպվեն, եթե այդ ծրագիրը հնարավորություն ընձեռեր կազմակերպել յուրաքանչյուր առանձին նախարարության և/կամ գերատեսչության ներքին գործավարությունը: Ներկայումս ծրագիրն ինքնին այս հնարավորությունը չունի: Խնդրի լուծումն արդեն պետք է թողնել ծրագրավորման մասնագետներին:

- Բալային գնահատման համակարգը Mulberry-ում: Գնահատման այս համակարգը միտված է բացահայտելու, թե աշխատակիցներից յուրաքանչյուրն ինչ առաջադիմություն ունի, և հետագայում անսվա կտրվածքով, կախված արդյունքներից, կիրառել համապատասխան խրախուսման կամ պատժամիջոցներ: Սակայն հարցումներից հետևում է, որ գնահատման այս համակարգը կրում է խիստ ձևական բնույթ և չի ծառայում իր բուն նպատակին, և, նույնիսկ, աղավաղում է աշխատակազմում բարոյահոգեբանական մթնոլորտը, քանի որ լինում են դեպքեր, երբ ղեկավար մարմինն անհիմն իջեցնում է աշխատակցի կուտակած բալերը, իսկ նման դեպքերի համար վերահսկողություն չի իրականացվում և դժվար է պարզել, թե իրականում արդյոք արդար է կատարվել գնահատումը: Գնահատման տվյալ համակարգում բացակայում է նաև որակ/քանակ հարաբերակցությունը:

- Նպատակահարմար կլիներ տալ հնարավորություն տեսնելու, թե տվյալ գրությունը ուղարկելուց հետո երբ է ստացվել և հետևել դրա ընթացքին, ինչը ներկայումս հնարավոր է իրականացնել միայն տվյալ նախարարության կամ գերատեսչության շրջանակներում, ինչը դրանց շրջանակներից դուրս էլ նպատակահարմար կլիներ:

Ատենախոսության շրջանակներում կատարված հետազոտության արդյունքում կարևորվել են հետևյալ եզրակացությունները.

- Գործադիր իշխանության մարմինների միջոցով է իրականացվում պետության գործառույթների գերակշիռ մասը: Գործադիրն է իրականացնում պետության արտաքին և ներքին քաղաքականությունը, պաշտպանության և անվտանգության երաշխավորումը, սոցիալ-տնտեսական զարգացման ապահովումը և այլն:

- Գործադիր իշխանությունը իրականացվում է գործադիր լիազորություններով օժտված հատուկ մարմինների համակարգի միջոցով: Պետական իշխանության գործունեության մեխանիզմում դրանք ներկայացվում են գործադիր կառավար-

ման մարմինների միջոցով: ՀՀ-ում այդ մարմինների համակարգն ունի հետևյալ տեսքը՝ կառավարություն, նախարարություններ, կառավարությանն առընթեր պետական կառավարման մարմիններ, գործադիր իշխանության գործառույթները իրականացնող օրենքով կազմավորված մարմիններ:

- Կառավարման արևմտյան տեսության համապատասխան՝ յուրաքանչյուր նախարարության խնդիրն է իշխանության իրագործումը, ղեկավարումը և միջամտումը, այսինքն՝ կառավարման օբյեկտների գործունեության ուղղվածության և կազմակերպման փոփոխությունը: Այդ հարցերի լուծման համար նախարարությունը իր կազմում պետք է ունենա կառավարման կենտրոն, որակավորված կառավարչական անձնակազմ նախարարի գլխավորությամբ և ֆինանսական միջոցներ, որոնք նախատեսված են պետական բյուջեով: Այս ամենը միասին թույլ են տալիս նախարարությանը արդյունավետ գործել և իրագործել իրավունքի ուժով իրեն վերապահված լիազորությունները:

- Պետական նոր կառավարման գաղափարախոսությունը մեծապես արտահայտվել է Մեծ Բրիտանիայի, Ավստրալիայի, Նոր Զելանդիայի և այլ երկրների կառավարման բարեփոխումների ծրագրերում: «Էլեկտրոնային կառավարությունը» պետական իշխանության մարմինների գործունեության կազմակերպման նոր ձև է, որը տեղեկատվական-կոմունիկացիոն տեխնոլոգիաների շնորհիվ ապահովում է կազմակերպություններին և քաղաքացիներին մատուցվող պետական ծառայությունների օպերատիվության և հարմարավետության որակական նոր մակարդակ, ինչպես նաև ապահովում է տեղեկատվություն պետական մարմինների գործունեության արդյունքների մասին:

- 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունը (փոփոխություններով) մնալով կառավարման կիսանախագահական համակարգի շրջանակներում, հստակեցրել է Հանրապետության Նախագահի դերը պետական իշխանության մարմինների կառավարման համակարգում: Այն լուծում է իշխանությունների առանձին թևերի միջև իշխանության տարանջատման արմատական խնդիրներից մեկը՝ Հանրապետության Նախագահի ձեռքում կենտրոնացված իշխանությունից անցում դեպի իրավունքների այնպիսի բաժանում, որը, մի կողմից, կայուն է ու արդյունավետ, իսկ մյուս կողմից՝ կոլեգիալ:

- Ընդհանուր առմամբ 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեի դրված ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների իմաստով նախորդ (1995թ.) Սահմանադրության համեմատությամբ նախատեսում է ավելի շատ իրավունքներ, քան 2005թ. ընդունված Սահմանադրությունը (փոփոխություններով): Հիմնախնդիրը կայանում է

նրանում, որ առաջարկվող սահմանադրական բարեփոխումների շրջանակում մարդու հիմնարար իրավունքների իրացումը ավելի խիստ է սահմանափակված, քան գործող սահմանադրության դեպքում, երբ սահմանափակող գործոններ գրեթե չկան:

- Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին հանրաքվեի դրված սահմանադրական բարեփոխումների փաթեթը ներառում է պետության քաղաքականության ավելի շատ հիմնական նպատակներ, քան 2005թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունը (փոփոխություններով): Մասնավորապես, սահմանադրական բարեփոխումների փաթեթով պետական քաղաքականության հիմնական նպատակների մեջ մտնելու են՝ սպառողների շահերի, գործարար միջավայրի պաշտպանությունը, ձեռնարկատիրության խթանումը և տարածքային համաչափ զարգացումը: Ձեռնարկատիրության խթանման նպատակադրմամբ քայլ է արվում անցնելու առաջարկի տնտեսությանը:

- Էլեկտրոնային կառավարությունը տեղեկատվական հասարակության կարևորագույն բաղադրիչներից է, որին անցումը սկսվել է տնտեսապես ավելի զարգացած երկրներում: Սակայն միջազգային հասարակությունում չկա համընդհանուր ընդունված ռազմավարական նպատակ: Առանձին երկրների քաղաքական էլիտաները տարբեր կերպ են պատկերացնում այն, ինչն էլ իր արտացոլումն է գտնում տարբեր նախագծերի մշակման մեջ:

- Էլեկտրոնային կառավարության սկզբունքի իրականացումը պահանջում է նյութատեխնիկական որոշակի բազա, նախապատրաստված օգտագործողներ և զգալի ներդրումներ՝ նախագծերի իրականացման համար: Այսպես, 2003թ. ՄԱԿ-ի 18 անդամ-երկրներ դեռևս չեն ունեցել իրենց կայքերը համացանցում: Սա նշանակում է, որ այս հարյուրամյակի սկզբում միայն զարգացած երկրները կարողացել են իրենց թույլ տալ էլեկտրոնային կառավարության մեխանիզմների ներդրումը: Մի շարք երկրներում այս գործընթացն սկսվեց ավելի ուշ:

- Հայաստանի Հանրապետությունում ընդունված է պետական կառավարման «խառը» ձևը: Նախկինում կարելի է ասել, որ այն նախագահա-խորհրդարանական էր, ինչը չի կարելի ասել ներկայիս համակարգի մասին, որը սահմանադրական բարեփոխման արդյունքում վերափոխվեց խորհրդարանական-նախագահականի: Սոցիալիզմի փլուզումից հետո պետական կառավարման այս ձևը լայն տարածում գտավ հետսոցիալիստական շատ երկրներում:

- Հաշվի առնելով կառավարման համակարգի ծրագրվող զարգացումները, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն ռազմավարություններով սահմանված բարեփոխումները՝ ՀՀ կառավարությունը կառավարման համակարգի զարգացումը բնութագրող նպատակային ցուցանիշներով արդեն իսկ գերազանցել Արևելյան Եվրոպայի և

Մերձբալթյան երկրների մակարդակը և նպատակադրվել է 2021թ. հասնել Արևմտյան Եվրոպայի երկրների կառավարման մակարդակին: Ընդ որում, առաջնային նշանակություն կտրվի հատկապես կառավարման գործընթացի հետագա ժողովրդավարացմանը, օրենքի գերիշխանության ապահովմանը և հակակոռուպցիոն միջոցառումներին: Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ կառավարման համակարգի սահմանադրական բարեփոխումների փաթեթով նախատեսված վերոնշյալ քաղաքականությունը լիովին համահունչ է առաջատար երկրների համանման գործընթացների հիմնական սկզբունքներին:

- Պետական կառավարման բարեփոխումները, հակակոռուպցիոն և աղքատության դեմ պայքարի ծրագրերը կազմում են ՀՀ կառավարության ռազմավարական երեք ուղղությունները: Պետական հատվածի բարեփոխման մասով կառավարության հիմնական առաջնահերթություններն են պետական հաստատությունների կառուցվածքների օպտիմալացումը, պետական քաղաքականություն մշակելու և կիրառելու կարողությունների հզորացումը, քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումները, պետական հատվածի գործունեության մեջ քաղաքացիական հասարակության մասնակցության ավելացումը և այդ գործունեության նկատմամբ վերահսկողությունը, գործարարությանը խոչընդոտող վարչական արգելքների նվազեցումը, պետական ծախսերի կառավարման բարելավումը և արդարադատության համակարգի բարեփոխումները:

- ՀՀ պետական կառավարման մարմիններում գործառույթային վերլուծության արդյունքներով հանրապետական գործադիր իշխանության մարմիններին (նախարարություններ, կառավարությանն առընթեր մարմիններ, տեսչություններ և այլ գերատեսչություններ) հատուկ է եղել նաև կանոնադրությունների կառուցվածքների նկատմամբ խիստ տարբերակված մոտեցումների առկայությունը: Նախարարությունների՝ այդ ժամանակ գործող կառուցվածքներում տարբերակվում էին կազմակերպական և իրավական կարգավիճակի առումով տարբեր, հաճախ բնույթով միանման գործառույթներ իրականացնող, բայց տարբեր անվանումներով ու կարգավիճակներով գործողավելի քան 17 տիպի կառուցվածքային ստորաբաժանումներ, ինչպես օրինակ՝ խուրհուրդ, կոլեգիա, հանձնաժողով, ֆոնդ, գործերի տնօրինություն, գործերի կառավարչություն, դեպարտամենտ, տեսչություն, գործակալություն, գլխավոր վարչություն, վարչություն, բաժին, ենթաբաժին, խումբ, ծառայություն, նախարարի աշխատակազմ, նախարարության աշխատակազմ և այլն: Այսպիսի մոտեցումն իրականության մեջ առաջ էր բերում խառնաշփոթ, անարդյունավետ կառավարում, աշխատակազմերի կառուցվածքային ստորաբաժանումներում հաստիքների արհեստական ուռճացում: Նման իրավիճակի պատճառը կառուցվածքային ստորաբաժանում-

ների, գործառույթների և խնդիրների ոչ ճիշտ ձևակերպումն էր, կառավարման ուղղա-
ձիգ և հորիզոնական կապերի խախտումը, կառավարման մակարդակների քանակի
ու կառուցվածքային ստորաբաժանումների սահմանման միասնական չափորոշիչնե-
րի բացակայությունը:

- Կառավարության կառուցվածքի «փոշիացված» կամ այլ խոսքերով՝ ա-
պակենտրոնացված կազմակերպական կառուցվածքը, մասնավորապես, նախարա-
րությունների կողմից ստանձնած կառավարման ոլորտները, կարիք ունեն խո-
շորացման: Վերջինս հնարավորություն կտա մեկ կենտրոնից տանելու արդյունք ա-
պահովող քաղաքականություն: Որպես կառավարության կառավարման ոլորտների
խոշորացման առանձին օրինակ դիտարկվել է ներքին գործերի նախարարության
ստեղծումը: Նախարարության կառավարման ոլորտներում կարող են ընդգրկվել պե-
տության ներքին անվտանգության երաշխավորումը և կարգուկանոնի պահպանումը,
քաղաքացիների պաշտպանությունը, հասարակական կարգի ապահովումը, հրշեջ և
փրկարար աշխատանքների հետ կապված հարցերի կառավարումը, քաղաքացիու-
թյան և միգրացիայի խնդիրների վերաբերյալ համապատասխան քաղաքականության
իրականացումը:

- Անդրադառնալով էլեկտրոնային կառավարության ներդրման հիմնախնդիր-
ներին՝ վեր են հանվել մի շարք խնդիրներ, որոնք նկատվել են մի շարք նախա-
րարությունների աշխատանքային գործունեության շրջանակներում: Այդ խնդիրներն
առաջին հերթին կապված են Մալբրի (Mulberry) էլեկտրոնային փաստաթղթա-
շրջանառության ծրագրի հետ: Նշված խնդիրների լուծման նպատակով Առաջարկվել
է տարվա կտրվածքով մեկ կամ երկու անգամ կազմակերպել հատուկ սեմինարներ՝
նոր աշխատակիցների ուսուցման նպատակով: Երկրորդ, որպեսզի վերոնշյալ ծրա-
գիրը հնարավորություն ընձեռի կազմակերպել յուրաքանչյուր առանձին նախարա-
րության ներքին գործավարությունը: Երրորդ, Մալբերի ծրագրում տեղ գտած գնա-
հատման բալային համակարգը կա՛ն բացառել, կա՛ն դրա գործածությունը ձևականից
տանել դեպի գործնական: Եվ վերջապես, հնարավորություն տալ տեսնելու, թե տվյալ
պաշտոնական գրությունն ուղարկելուց հետո երբ է այն ստացվել և հետևել դրա
ընթացքին, ինչը ներկայումս հնարավոր է իրականացնել միայն տվյալ նախարարու-
թյան կամ գերատեսչության շրջանակներում:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հետևյալ հրապարակումներում.

1. Կարապետյան Լ.ժ., «ՀՀ սահմանադրական բարեփոխումները պետական կառավարման համակարգում» // «Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա» ա/գ, #1 (127), հունվար, 2011 - էջ 2-4
2. Կարապետյան Լ.ժ., «ՀՀ Տարածքային կառավարման նախարարության գործունեության շուրջ» // «Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա» ա/գ, #1 (127), հունվար, 2011 - էջ 4-6
3. Կարապետյան Լ.ժ., «ՀՀ գործադիր իշխանության կառավարման մարմինների կազմակերպական կառուցվածքային մոդելը» //«Սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները ՀՀ-ում» / հանրապետական գիտաժողովի նյութեր/. գիրք 2, Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2011 - էջ 238-241
4. Կարապետյան Լ.ժ., «Էլեկտրոնային կառավարություն» // «Սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները ՀՀ-ում» / հանրապետական գիտաժողովի նյութեր/. գիրք 1, Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2012 - էջ 255-258

КАРАПЕТЯН ЛИЛИТ ЖОРАЕВНА

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ РА И ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – “Экономика, управление хозяйством и его отраслями”.

Защита диссертации состоится 11 декабря 2015г. в 15⁰⁰, на заседании Специализированного совета 015 ВАК Республики Армения по экономике, действующего в Ереванском государственном университете, по адресу: 0009, г. Ереван, ул. Х.Абовяна 52.

Р Е З Ю М Е

В процессе управления экономикой центральная роль принадлежит исполнительной власти. В конечном счете, результаты деятельности отдельных структур данной власти приводят к результативности всей системы. При этом, в зависимости от степени сложности, характера и возможностей решения задач и проблем, исполнительная власть нуждается в совершенствовании и улучшении. Повышение продуктивности и выявление путей совершенствования деятельности исполнительной власти, а также решение проблем, связанных с внедрением и усовершенствованием электронного правительства, становится жизненно важной и неотложной задачей, которая созвучна с содержанием конституционных реформ в РА.

Для обеспечения возможности решения поставленной цели в диссертационной работе поставлены следующие задачи:

- исследовать место и роль нынешней исполнительной власти в системе государственного управления, а также международную практику и методы внедрения электронного правительства, выявить тенденции развития электронного правительства,
- исследовать деятельность министерств и ведомств в системе исполнительной власти других стран, а также этапы формирования и развития исполнительной власти в разных странах,
- исследовать особенности формирования и деятельности исполнительной власти РА, а также ее законодательные основы и взаимоотношения с другими ветвями власти, выявить проблемы данных взаимоотношениях,
- исследовать организационно-структурную модель руководящих органов исполнительной власти РА,
- выявить возможности расширения сфер управления для правительства с целью создания более эффективной системы, управляющейся из единого центра,
- выявить проблемы внедрения электронного управления в РА и представить соответствующие предложения относительно ее решения,
- провести сравнительный анализ между Конституцией РА, принятой 27-го ноября 2005-го года, и проектом конституции РА, предложенной для принятия референдумом 6-го декабря 2015-го года, выявить основные экономические проблемы и представить соответствующие решения.

Основные научные результаты исследования имеют теоретическое и практическое значение, научная новизна которых заключается в следующем:

- исследованы основные пути внедрения электронного правительства в международной практике, выявлены механизмы исправления ошибок и недостатков в уже внедренных системах,

- выявлены сферы консолидации в системе исполнительной власти, основываясь на принципе объединения отдельных функций государственного управления и избегая ненужного дублирования,

- в результате исследования содержания сайта www.e-gov.am предложены пути его совершенствования, направленные на увеличение эффективности деятельности электронного правительства, в частности, предлагается внедрение моментальных сообщений и др.

- с целью повышения результативности программы документооборота (Mullbery) предлагается внедрить обучение данной программы (1-2 раза в год), а также выделить функцию внутреннего документооборота в отдельных министерствах (ведомствах) и перейти с формальной системы оценки в рамках данной программы к более продуктивной и реальной системе оценки результатов деятельности, ввести функции отслеживания официальных документов.

- в результате сравнительного анализа Конституции РА 2005-го года и проекта конституционных реформ РА, предложенного для референдума 5-го декабря 2015-го года, выявлены основные экономические проблемы и представлены соответствующие решения.

Результаты диссертационной работы нашли применение в организации электронного документооборота и деятельности Министерства энергетики и природных ресурсов РА.

KARAPETYAN LILIT ZHORA

WAYS OF IMPROVING THE ACTIVITIES OF EXECUTIVE AUTHORITIES OF THE RA AND PROBLEMS OF THE E-GOVERNMENT IMPLEMENTATION

The dissertation is submitted for pursuing of scientific degree of PhD in economics in the field 08.00.02 “Economics, Management of the Economy and its Branches”

The defense of the dissertation will take place at 15⁰⁰, on December 11, 2015, at the Meeting of the Specialized Council 015 in Economics of the Supreme Certifying Committee of the Republic of Armenia acting at the Yerevan State University.
Address: 52 Abovyan str., Yerevan, 0009, Armenia

S U M M A R Y

In the process of economy management the executive authorities have the central role. The activity results of separate structures of these authorities lead to efficiency of the whole system. And due to complexity, nature and possibilities of solving the challenges, the executive authorities might be improved. The rise of productivity and the revelation of improvements of activities of the executive authorities, as well as the problem solving of the implementation and improvement of the e-government becomes vital and urgent and tunes with the content of the constitution reforms of the RA.

The followings are stated for the fulfillment of the dissertation aim:

- examine the role and the place of current executive authorities in government administrative system, as well as international best practices and methods of implementation of the e-government, reveal the trends of e-government development;
- explore the activities of ministries and departments in the system of the executive authorities in foreign countries, as well as the stages of the formation and development of executive authorities in different countries;
- explore the features of formation and activities of the executive authorities of the RA, as well as its legislative framework and correlations with other branches of government, and reveal problems of those correlations;
- examine the organizational structural model of the governing bodies of executive authorities of the Republic of Armenia;
- identify the possibilities of add-ins for the government administrative spheres with the aim of establishing more efficient management system controlled from a unified center;

- reveal the problems of e-government implementation in Armenia and provide appropriate solutions;
- make a collation between the Constitution of the RA adopted on 27 November 2005 and the Constitution draft proposed for adoption on the Constitution Referendum on 6 December 2015, reveal the main economic challenges and give appropriate solutions.

The main scientific research results have theoretical and practical value, the scientific novelty of which is concluded in the followings:

- the main ways of e-government implementation are investigated through the international practice, also are investigated the error correction mechanisms and how to remove shortcomings in already implemented system;
- the scope of consolidation in the system of executive authorities is identified through the principal of combining definite functions of state administration and through avoiding unnecessary duplication;
- the ways of improvement of the “www.e-gov.am” web page are proposed as the result of its investigation and are targeted to rise the efficiency of the e-government activities, particularly the introduction of instant messaging is proposed;
- trainings of the Mullbery program is proposed to hold once or twice in a year for improving the efficiency of document turnover (Mulberry) program, also it is proposed to underline the function of inner document chain in ministries and agencies, and it is proposed to transfer from the formal evaluation system to a more effective and real evaluation system within this program scopes, and implement the tracking function of the official documents flow;
- the main economic problems are revealed and the relevant solutions are given in the result of the collation of the Constitution of the RA adopted on 27 November 2005 and the Constitution draft proposed for adoption on the Constitution Referendum on 6 December 2015.

The dissertation research results found their useful applications and implementations in the electronic document turnover management and in the activities of the Ministry of Energy and Natural Resources of the RA.

